

Опанасюк Валентина В. – ст. викладач, СумДУ (Суми)

ЕТНОМЕТОДОЛОГІЯ ЯК СПОСІБ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕКСТУ: РОЗШИРЕННЯ МЕЖ ПІЗНАННЯ В СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ НАУКАХ

Перспективу дослідження суспільних процесів визначає домінування комплексних підходів. Комплексний підхід, використаний американським соціологом Гарольдом Гарфінкелем у 50-60-х рр. ХХ ст. при розробці етнометодології, поєднував екзистенціалізм, лінгвістичну філософію Л. Вітген-штейна, “діалектичний гіперемпіризм Г.Гурвіча” з методи дослідження феноменологічної соціології, культурної та соціальної антропології. Сучасна етнометодологія розвивається в рамках таких основних течій як аналіз розмовної мови, етнометодологічна герменевтика, аналіз повсякденності, досягнення консенсусу в науковому дискурсі, та має своїх прихильників (створила школи) в США, Франції та Великобританії.

Основним джерелом дослідження в суспільствознавчих науках є текстуальний аналіз, стосується це первинних джерел інформації, звітів про емпіричні дослідження чи наукових праць. Традиційно дослідники розглядали текст як “вікно”, “провідник” у предметний світ, шукали за лінгвістичними одиницями конкретні факти, події, явища. Відтак, об’єктивний світ і текст як світ суб’єктивного сприйняття розмежовувалися. Етнометодологія змішала і, таким чином, поєднала об’єктивний і суб’єктивний світи. Якщо традиційна соціологія розглядає текст як пасивне джерело інформації, ширму, за якою світ речей живе своїм життям, то етнометодологія звертає увагу на активність тексту, його здатність конструювати реальність. Первинно етнометодологія виникла для аналізу текстів, які активізують діяльність людини в буденних, часом, побутових ситуаціях. Проте, приховані перспективи розвитку етнометодології сягають текстів, створених не тільки на мікрорівні, але так само на інших рівнях суспільного життя.

Можливості етнометодології дозволяють досліджувати текст тут і зараз (ситуаційно), враховуючи одночасно просторові межі процесу конструювання дійсності. Конкретним прикладом такого конструювання є формування національної ідеї з наступним втіленням проекту в життя. Достатньо широкими є прогностичні можливості етнометодології, оскільки згаданий метод дозволяє поєднати історичний і культурний досвід з особливостями текстуального аналізу, задіяти активні практики цільової аудиторії, структурованої за статусною приналежністю чи іншою актуальною підставою (місце проживання, професія, фах, рівень освіти тощо) для створення активних моделей суспільного розвитку.

Крім дослідницької роботи, спрямованої на опрацювання текстів, прийоми етнометодології ефективні в практичній діяльності копірайтерів, політтехнологів, журналістів, рекламистів. Зокрема, ці прийоми ще у 80-90-х рр. ХХ ст. несвідомо використовували редактори газети “Комсомольська правда” при створенні заголовків, орієнтованих на молодіжну аудиторію. З метою розширення та активізації інтересу цільової читацької аудиторії у заголовках було посилено увагу до актуальної в молодіжному середовищі, але закритої в радянські часи проблеми сексуальних відносин.

Соціолог Д.Лі вважає, що заголовок має надавати читачеві можливість використовувати різні методи і техніки трактування змісту, що імпліцитно приховані в ньому як послання чи інструкція [1, 69]. Серед прийомів активізації читацької аудиторії (“читання згідно з інструкцією”) етнометодологи називають такі “інтерпретативні практики та схеми” як використання формату загадки (зокрема, референціальної загадки), “ухил” у необхідному напрямку, інсталяція події в текст, подієва та категоріальна організація тексту. Проведений нами етнометодологічний аналіз заголовків передовиць друкованого органу КПУ “Робітничка газета” за лютий 2009 р. в поєднанні з контент-аналізом дозволив виявити використання переважно трьох інтерпретаційних практик: формату загадки, “ухилу” та інсталяції події в текст. Враховуючи цільову читацьку аудиторію (робітники), кризові явища в економіці та

наближення президентських і парламентських виборів, вдалося прийти до висновку про цілеспрямоване нагнітання негативних ефектів сприйняття дійсності. Поряд із цим відзначено відсутність у заголовках передовиць стимулів до активізації політичної діяльності (крім розширення партійних лав і спрямування роботи в просвітницьке русло).

Текст, завдяки внутрішнім активним структурам, здатний викликати різноманітні емоції та спонукати до діяльності/бездіяльності. Внутрішні структури тексту активізують механізми впливу, що можуть носити явний чи прихований характер. Це створює широкі можливості для маніпулювання свідомістю. Один із таких прихованих механізмів активізації – наведення – використовували американські спецслужби в 80-х рр. ХХ ст. для руйнування радянської свідомості шляхом категоріальної інтервенції та специфічної інсталяції історії у суспільну свідомість. Створення громадських (“неполітичних”) організацій зі специфічними назвами “Пам’ять”, “Свобода”, “Меморіал” у поєднанні з поняттями “голод”, “радянська влада”, “тоталітаризм” тощо доповнювали підбір актуальних фактів і подій радянської історії. Водночас, в один асоціативний ряд ставилися поняття “демократія”, “соціальна і правова держава”, “США” тощо. Внутрішні активні структури тексту, що подавалися як актуальний дискурс, перевантажуючи структури свідомості, створювали стрес-ефект, завдяки руйнуванню традиційних структур вивільняли місце для нових практик.

Отже, етнометодологія розкриває нові можливості для дослідження текстів та спрямовує пізнавальну активність у практичну площину. Розширення меж пізнання в сучасних суспільствознавчих науках можливе внаслідок поєднання етнометодології з такими сучасними методами дослідження як мультилінгвістичний та мультикультурний види аналізу, нарративний аналіз, контент-, дискурс- та фрейм-аналіз.

Література:

1. Lee J. Innocent victims and evil-doers / J. Lee // Women's studies international forum. – 1984. – Vol. 1, № 1. – P. 69-73.